

ระบบการจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานวัฒนธรรมปกาเกอะญอ
กรณีศึกษาชุมชนบ้านแม่แตदन้อย ตำบลแม่แตด อำเภอกัลยาณิวัฒนา
จังหวัดเชียงใหม่

Community Welfare Management System Based on
Pakakeryor Karen Culture: A Case Study of Ban Mae Daet Noi,
Mae Daet Sub-District, Kalayaniwattana District, Chiang Mai Province

กาญจนพร สายวงศ์¹, ธรรมพร ตันตรา², บงกชมาศ เอกเอี่ยม³ และ สมคิด แก้วทิพย์⁴
Kanjaporn Saiwongfan¹, Thammaporn Tantra², Bongkochmas Ek-lem³
and Somkid Kaewtip⁴

Received: 20 August 2025; Revised: 16 September 2025; Accepted: 20 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) บริบทของชุมชนบ้านแม่แตदन้อย ตำบลแม่แตด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ (2) พัฒนาการของการจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานวัฒนธรรมปกาเกอะญอ และ (3) ระบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่ผสมผสานทางวัฒนธรรมเข้ากับกลไกการจัดการร่วมสมัย งานวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางจิตวิญญาณ ประชาชนชาวบ้าน และตัวแทนชุมชน รวมจำนวน 30 คน

ผลการวิจัยพบว่า บ้านแม่แตदन้อย เป็นชุมชนปกาเกอะญอในพื้นที่สูง ที่มีวิถีชีวิตผสมผสานระหว่างการผลิตเพื่อยังชีพและเชิงพาณิชย์บนพื้นฐานความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ชุมชนมีทุนมนุษย์ สังคม กายภาพ ธรรมชาติ และการเงินที่หล่อหลอมการพึ่งพาตนเองและความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน พัฒนาการของสวัสดิการชุมชนแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ (1) ยุคดั้งเดิมที่อิงกับเครือญาติ ประเพณี และความเชื่อ (2) ยุคการเปลี่ยนผ่านที่ผสมผสานกลไกสมัยใหม่ เช่น กองทุนหมู่บ้าน และกลุ่มออมทรัพย์ กับภูมิปัญญาดั้งเดิม และ (3) ยุคเฟื่องฟูที่เกิดระบบสวัสดิการหลากหลาย ครอบคลุมด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม โดยมีกองทุนทั้งที่เกิดจากชุมชนและที่ได้รับการสนับสนุนจากภายนอก ดังนั้น ระบบการจัดสวัสดิการชุมชนของบ้านแม่แตदन้อย เป็นการบูรณาการทุนวัฒนธรรมปกาเกอะญอเข้ากับแนวทางการจัดการร่วมสมัย ภายใต้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและการสนับสนุนจากเครือข่ายภายนอก ระบบดังกล่าวทำหน้าที่เป็นกลไกสร้างหลักประกันชีวิต เสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และธำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

^{1 2 3 4} วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้; School of Administrative Studies Maejo University
Corresponding Author, E-mail: thammaporn@mju.ac.th

คำสำคัญ: การจัดสวัสดิการชุมชน; ระบบการจัดสวัสดิการ; วัฒนธรรมปกาเกอญอ

Abstract

The research aimed to study (1) the context of Ban Mae Daed Noi community, Mae Daed Sub-district, Kanlayaniwattana District, Chiang Mai Province, (2) the development of community welfare based on Pakakeryor Karen Culture, and (3) the community welfare system that integrates cultural capital with contemporary management mechanisms. The research used qualitative research methodology, relying on participant observation and in-depth interviews with community leaders, religious leaders, spiritual leaders, local scholars, and community representatives, totaling 30 people.

The research results indicated that Ban Mae Daed Noi is a highland Karen community whose way of life combines subsistence and commercial production based on a relationship with nature. The community possesses human, social, physical, natural, and financial capital that foster self-reliance and sustainable strength. The development of community welfare can be divided into three periods: (1) the traditional era based on kinship, tradition, and belief; (2) the transition era, which combines modern mechanisms such as village funds and savings groups with traditional wisdom; and (3) the flourishing era, which developed a diverse welfare system covering health, economics, and society, with both community-generated and externally supported funds. Therefore, Ban Mae Daed Noi's community welfare system integrates Karen cultural capital with contemporary management approaches, under the participation of community members and support from external networks. This system serves as a mechanism for ensuring life assurance, enhancing economic and social stability, and sustainably preserving local cultural identity.

Keywords: Community Welfare Provision; Welfare System; Pakakeryor Karen Culture

บทนำ

การขยายตัวของอำนาจรัฐในการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชนท้องถิ่น ถือเป็นกระบวนการหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการสร้างรัฐชาติ (Nation State) ซึ่งเป็นการปกครองแบบรัฐสมัยใหม่ โดยการนำความรู้แบบใหม่เข้ามาแทนความรู้แบบเดิม เช่น การสร้างแผนที่เพื่อให้เกิดการรับรู้ใน

เรื่องเขตแดน และการสร้างตัวตนของรัฐชาติ และการขยายเขตพื้นที่ในการควบคุมและจัดการทรัพยากร เป็นต้น การผูกขาดด้วยอำนาจอิมปีโดยแห่งรัฐ แสดงถึงความเป็นเจ้าของในทรัพยากรทั้งปวง อาทิ ทรัพยากรป่าไม้ ที่ถูกควบคุมโดยรัฐทั้งแนวเขตและพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ ทั้งพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งเป็นปัญหาในการแย่งชิงระหว่างชาวบ้านกับรัฐ ที่มีมาอย่างยาวนาน อีกทั้ง ทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นชนพื้นเมือง ยังถูกจัดให้อยู่ในหมู่พลเมืองแห่งรัฐ ที่เป็นชนกลุ่มน้อย (minority) ซึ่งถูกจำกัดสิทธิและสวัสดิการด้วยเงื่อนไขความยากต่อการทำหน้าที่ของรัฐ ถูกผลักดันให้เป็นคนชายขอบ และอ้างความยากลำบากในการติดตามตัว จนคนเหล่านี้ถูกละเลยและถูกตีตราสื่อสารให้เกิดความสัมพันธ์แบบมีปัญหากับคนกลุ่มใหญ่ ถูกเลือกปฏิบัติและเอารัดเอาเปรียบจากสังคม จากการถูกควบคุมด้านการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ และการถูกจำกัดสิทธิและสวัสดิการต่าง ๆ ของรัฐ เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่กับป่า และการใช้ทรัพยากรที่อยู่ในชุมชนที่หล่อเลี้ยงผู้คนมาอย่างยาวนาน ซึ่งหากมองเรื่องของการจัดการของรัฐ การเข้ามาของการปกครองแบบรัฐสมัยใหม่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า และคน (ชัยยุทธ ถาวรานุรักษ์, 2555)

อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหนึ่งในอำเภอที่ได้รับผลกระทบจากการถูกควบคุมด้านการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ และการถูกจำกัดสิทธิและสวัสดิการต่าง ๆ ของรัฐ ทำให้เกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรป่าไม้ โดยในอดีตที่ผ่านมาพื้นที่ตำบลบ้านจันทร์ ตำบลแม่แดด และตำบลแจ่มหลวง เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ในทรัพยากรป่าไม้ มีประชากรที่อาศัยในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ซึ่งมีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน การพึ่งพาและดูแลผืนป่าแห่งนี้ อันเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำแม่แจ่มมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะระบบการทำไร่หมุนเวียนที่มีการผสมผสานกันอย่างลงตัวระหว่างวิธีการเพาะปลูกเพื่อยังชีพกับการฟื้นฟูป่าธรรมชาติ (สมคิด แก้วทิพย์ และคณะ, 2563) ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทาง สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นค่อนข้างรวดเร็วและเกิดขึ้นตลอดเวลา ที่ไม่สามารถควบคุมได้และปัจจัยที่กำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้แก่แรงกดดันที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ความเจริญทางเทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคมและชุมชน รวมถึงปัญหาสังคมทางการเมืองและโลกาภิวัตน์ ทำให้การสื่อสารไร้พรมแดน การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทั้งด้านที่ดี ช่วยให้ประชาชนเข้าถึงการบริการของรัฐ เพื่อการศึกษา การค้าขายสินค้า การคมนาคม สิทธิประโยชน์พื้นฐานของประชาชน ด้านอาชีพ รายได้ ด้านสุขภาพการรักษาพยาบาล และสวัสดิการ เป็นต้น แต่ก็มีผลกระทบด้านลบเช่นกัน อาทิ ปัญหาเสพติด การหย่าร้าง การสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในครัวเรือนไม่สมดุลกับรายได้ การเพิ่มขึ้นของประชากร การเคลื่อนย้ายเข้ามา ประกอบอาชีพของบุคคลภายนอกมาเช่าและซื้อที่ดิน ปัญหาแหล่งน้ำ ปัญหาขาดตลาดสินค้าเกษตร โรคระบาด รวมถึงมีการแข่งขันด้านวัตถุดิบ ต้องดิ้นรนทำงานหารายได้ให้มากขึ้นเพื่อจุนเจือครอบครัว ตลอดจนเกิดการขยายพื้นที่ทำการเกษตร ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน ผู้คนตกงาน ปัญหาครอบครัว รวมถึงการขาดความรู้ความเข้าใจและการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ ปัญหาเหล่านี้ย่อมเป็นปัจจัยหลักที่มนุษย์ควรจะ

พึงมีและเป็นต้นเหตุของปัญหาโรคซึมเศร้าในชุมชน เพื่อนำไปสู่ความอยู่รอด และยั่งยืนของชุมชน ทำให้ชุมชนบ้านแม่แดดน้อย ตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ (กองทุนเสมอภาคทาง การศึกษา, 2564)

จากปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาครัฐ ในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา การเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการเปลี่ยนแปลงอื่น ทำให้ชุมชนแม่แดดน้อย ตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ จึงตระหนักถึงความสำคัญของการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน จึงเกิดการสร้างคน สร้างงาน สร้างอาชีพ และจัดให้มีการจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานวัฒนธรรมปกากะญอ ทั้งนี้ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม และอื่น ๆ อย่างรวดเร็ว ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนแม่แดดน้อย ทำให้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานวัฒนธรรมปกากะญอ กรณีศึกษาชุมชนบ้านแม่แดดน้อย ตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ในการวิจัยดังกล่าว เพื่อหาระบบการจัดสวัสดิการให้แก่ประชาชนในพื้นที่ โดยการสร้างสวัสดิการในรูปแบบที่เหมาะสมกับฐานวัฒนธรรมปกากะญอ เพื่อดูแลประชาชนในพื้นที่ตั้งแต่เกิดจนตายเป็นการเพิ่มหลักประกันความมั่นคงในชีวิต บนพื้นฐานการพึ่งพาตนเองการมีส่วนร่วมการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชนเป็นการจัดสวัสดิการการพึ่งตนเองของชุมชนโดยชุมชนและเพื่อชุมชน เป็นการให้อย่างมีคุณค่า การรับอย่างมีศักดิ์ศรีการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน การอยู่ร่วมกันบนฐานวัฒนธรรมปกากะญอ และธรรมชาติอย่างเคารพซึ่งกันและกัน ตลอดจนการกำหนดกติการ่วมกันของคนในชุมชน และเอื้อต่อทุกคนในชุมชนตามปัจจัยพื้นฐานของคนที่ควรจะได้รับที่มีกระบวนการที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมภูมิปัญญาของท้องถิ่น ใช้หลักศาสนาและการมีส่วนร่วมของคนอย่างกว้างขวาง เป็นความพยายามขององค์กรชุมชนที่จะสร้างสรรค์สวัสดิการเพื่อพึ่งพาตนเองได้ทำให้เกิดความมั่นคงในชีวิตของตนเองเป็นระบบวิธีคิดใหม่ของระบบบริการชุมชนอันเป็นระบบสวัสดิการที่ยั่งยืนสอดคล้องกับวิถีชุมชน รวมถึงการสร้างคนโดยการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนให้เกิดแกนนำ ผู้นำ หรือกลุ่มคนรุ่นใหม่ ในการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงบนฐานวัฒนธรรมปกากะญอของชุมชน ให้เกิดการจัดการของสวัสดิการอย่างความยั่งยืน และการสร้างทุกพื้นที่ของกลุ่มสวัสดิการให้เกิดเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้แลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบด้วยการออกแบบและจัดการสวัสดิการของชุมชนด้วยคนในชุมชนเองเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและเข้าถึงสวัสดิการขั้นพื้นฐานที่ประชาชนควรได้รับ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนบ้านแม่แดดน้อย ตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานวัฒนธรรมปกากะญอบ้านแม่แดดน้อย ตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานวัฒนธรรมปกากะญอบ้านแม่แดดน้อย ตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งเน้นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนปกากะญอในเชิงลึก ทั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้แนวทางเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนความจริงของวิถีชีวิต ประเพณี และการจัดสวัสดิการที่ดำเนินอยู่ในชุมชนอย่างรอบด้าน การวิจัยรูปแบบนี้ เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยเข้าไปคลุกคลีและสัมผัสประสบการณ์จริงในพื้นที่ อันช่วยให้การตีความข้อมูลมีมิติและความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

2. ประชากรในการวิจัยคือ คนในชุมชนปกากะญอบ้านแม่แตดน้อย ตำบลแม่แต อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นชุมชนชาติพันธุ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะด้านวัฒนธรรม และการจัดการทรัพยากร ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 30 คน ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางจิตวิญญาณ หัวหน้าหมวด ปราชญ์ชาวบ้าน และตัวแทนประชาชนที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งเชิงโครงสร้างและการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล มีทั้งแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เพื่อสอบถามถึงประเด็นสำคัญ เช่น บริบทชุมชน การพัฒนาการจัดสวัสดิการ และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แบบสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Observation) เพื่อบันทึกการแสดงออก พฤติกรรม และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รวมถึงบันทึกภาคสนาม (Field Notes) ที่ผู้วิจัยใช้เพื่อสะท้อนข้อสังเกตและมุมมองของตนเองต่อปรากฏการณ์ที่ศึกษา ทั้งนี้การเลือกใช้เครื่องมือหลายรูปแบบมีเป้าหมายเพื่อเก็บข้อมูลที่หลากหลายและรอบด้าน

4. กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลอาศัยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การประชุมหมู่บ้านและการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม รวมถึงการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เพื่อเปิดพื้นที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสร้างความหมายร่วมกันในระดับกลุ่ม วิธีการดังกล่าวช่วยให้ข้อมูลที่ได้นั้นทั้งเชิงปัจเจกและเชิงโครงสร้าง ซึ่งสามารถสะท้อนพลวัตของการจัดสวัสดิการในชุมชนได้อย่างชัดเจน

5. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้กระบวนการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการถอดความจากการสัมภาษณ์และการสังเกต จากนั้นจัดหมวดหมู่และตีความเชิงอุปนัย (Inductive Interpretation) เพื่อค้นหาประเด็นหลัก รูปแบบ และความสัมพันธ์ของข้อมูล การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลกระทำโดยการตรวจสอบจากหลายแหล่ง (Data Triangulation) และการตรวจสอบความถูกต้องกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) เพื่อให้ข้อสรุปที่ได้สอดคล้องกับความจริงในพื้นที่ ทั้งนี้วิธีดำเนินการวิจัยดังกล่าว มีส่วนสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สะท้อนศักยภาพการพึ่งพาตนเอง และการจัดสวัสดิการบนฐานวัฒนธรรมของชุมชนอย่างแท้จริง

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง ระบบการจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานวัฒนธรรมปกาเกอญอ กรณีศึกษา ชุมชนบ้านแม่แตดน้อย ตำบลแม่แตด อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดอุดรธานี ได้ข้อสรุปดังนี้

1. บริบทชุมชนบ้านแม่แตดน้อย ตำบลแม่แตด อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดอุดรธานี มีลักษณะพื้นที่ห่างไกลจากความเจริญ ตั้งอยู่ในภูมิประเทศหุบเขาสูงชันและอุดมสมบูรณ์ วิถีชีวิตของชาวปกาเกอญอผสมผสานระหว่างการผลิตเพื่อยังชีพและเชิงพาณิชย์ บนพื้นฐานการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล เพื่อความมั่นคงของครอบครัวและชุมชน โดยการมีเชื่อมความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ยึดโยงด้วยเครือญาติ วัฒนธรรม และประเพณีที่เข้มแข็ง ทำหน้าที่เป็นพลังยึดเหนี่ยวจิตใจและสร้างเอกภาพของชุมชน ชุมชนมีทุนทางวัฒนธรรมทั้งนามธรรม (ความรู้ ความเชื่อ ระบบความสัมพันธ์) และรูปธรรม (หัตถกรรม เครื่องมือ เครื่องใช้ ผลผลิต) สะท้อนวิถีชีวิตและภูมิปัญญาที่สืบทอดมาช้านาน รวมถึงระบบการบริหารจัดการที่อาศัยทั้งผู้นำทางการและไม่ใช่ทางการบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง โดยมีทุนชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ และทุนการเงิน ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน ต้นทุนเหล่านี้หล่อหลอมให้เกิดระบบการดูแลซึ่งกันและกันในชุมชน และสนับสนุนการแก้ปัญหาผ่านปัญญารวมหมู่ (Collective Intelligence) โดยใช้พื้นที่กลางการปรึกษาหารือ (Common Space) เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และกำหนดแนวทางแก้ไขร่วมกัน การจัดการดังกล่าวสะท้อนถึงพลังของวัฒนธรรมปกาเกอญอที่สามารถปรับใช้กับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน และนำไปสู่การสร้างระบบสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็ง รองรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว

2. พัฒนาการจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานวัฒนธรรมปกาเกอญอ บ้านแม่แตดน้อย ตำบลแม่แตด อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดอุดรธานี สามารถสรุปเป็น 3 ช่วงของการจัดสวัสดิการ ดังนี้

2.1 ยุคดั้งเดิม ชุมชนปกาเกอญอดำรงชีวิตบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ควบคู่กับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตเพื่อยังชีพ เช่น การทำนา ทำไร่หมุนเวียน การใช้สมุนไพร และการแลกเปลี่ยนแรงงาน ระบบสวัสดิการอยู่ในรูปแบบการเกื้อกูลกันในเครือญาติและชุมชน ผ่านประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมที่ยึดโยงผู้คนเข้าด้วยกัน กลไกการจัดการไม่เป็นทางการ แต่มีประสิทธิภาพจากความไว้วางใจและความสัมพันธ์ทางสังคมที่แน่นแฟ้น

2.2 ยุคการเปลี่ยนแปลง เกิดการเปลี่ยนผ่านจากเศรษฐกิจเพื่อยังชีพไปสู่เศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ เนื่องจากการเข้ามาของระบบตลาดและโครงการจากภายนอก ชุมชนเริ่มปรับโครงสร้างการผลิตและระบบสวัสดิการ มีการจัดตั้งกองทุนและกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ และกองทุนพัฒนาสตรี ผสมผสานองค์ความรู้ดั้งเดิมกับแนวทางจากภายนอก การบริหารจัดการมีโครงสร้างชัดเจนขึ้น โดยผู้นำชุมชนทำหน้าที่ประสานความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานภายนอก

2.3 ยุคเฟื่องฟู ระบบสวัสดิการชุมชนมีความสมบูรณ์และหลากหลาย ครอบคลุมมิติ สุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม กองทุนมีทั้งที่ริเริ่มโดยชุมชน เช่น กองทุนข้าว กองทุนคลินิกเดโปทู กองทุนผู้ใช้น้ำ และที่ได้รับการสนับสนุนจากภายนอก เช่น กองทุนแม่ของแผ่นดิน และกองทุนลด ความยากจน การบริหารจัดการเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ใช้เวทีประชาคมเป็นกลไกหลัก ในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหา อีกทั้งยังเป็นการผนวกวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่ในชุมชนกับการเปลี่ยน เปลี่ยนของชุมชนในการจัดระบบสวัสดิการในยุคนี้ด้วย

3. ระบบการจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานวัฒนธรรมปกากะญอบ้านแม่แตดน้อย ตำบลแม่ แตด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ระบบการจัดสวัสดิการชุมชนบ้านแม่แตดน้อยเป็น การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมปกากะญอกับกลไกการบริหารจัดการสมัยใหม่ โดยยึดหลักการ พึ่งพาตนเองและการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน ครอบคลุมมิติด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ผ่านการดำเนินงานของกองทุนชุมชนที่ริเริ่มจากภายใน เช่น กองทุนข้าว กองทุนคลินิกเดโปทู กองทุนผู้ใช้น้ำ และกองทุนสตรี ตลอดจนกองทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากภายนอก เช่น กองทุน หมู่บ้าน กองทุนแม่ของแผ่นดิน และกองทุนลดความยากจน ระบบดังกล่าวใช้กระบวนการ มีส่วนร่วม การตัดสินใจผ่านเวทีประชาคม และการใช้ปัญญารวมหมู่ ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ควบคู่กับการ สร้างความมั่นคงและความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสังคม

อภิปรายผลการวิจัย

1. บริบทของชุมชนบ้านแม่แตดน้อย ตำบลแม่แตด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ สะท้อนถึงการดำรงชีวิตของชาวปกากะญอที่ผสมผสานความเชื่อ ประเพณี และวิถีการพึ่งพาธรรมชาติ เข้ากับการผลิตเชิงพาณิชย์อย่างสมดุล ภายใต้ภูมิประเทศที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ภูเขาสูงชันและห่างไกล ความเจริญ ลักษณะดังกล่าวเอื้อต่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้คงอยู่เพื่อความ มั่นคงของชุมชนและลูกหลานในอนาคต การดำรงอยู่ของชุมชนมีรากฐานจากทุนทางวัฒนธรรมทั้ง ในมิติ นามธรรม เช่น ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม และ รูปธรรม เช่น เครื่องมือหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์เกษตร และภูมิปัญญาพื้นบ้าน (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) ทุนทาง วัฒนธรรมเหล่านี้เชื่อมโยงกับทุนชุมชน 5 ประเภท ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ และทุนการเงิน (กรมพัฒนาชุมชน, 2553) ซึ่งล้วนมีบทบาทในการเสริมสร้าง ความสามารถของชุมชนในการพึ่งพาตนเองและแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน ชุมชนสามารถบูรณาการ ทุนชุมชนเข้ากับการสร้างระบบการดูแลซึ่งกันและกัน โดยใช้ปัญญารวมหมู่เป็นกลไกสำคัญในการ ขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมและการตัดสินใจเชิงสาธารณะ ผ่านพื้นที่กลางการปรึกษาหารือ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันกำหนดแนวทางพัฒนา ระบบนี้ช่วยให้เกิดการรวมพลังของผู้นำทั้ง ในและนอกระบบ ควบคู่กับการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า การจัดการชุมชนของบ้านแม่แตดน้อย ไม่ได้เป็นเพียงการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ ยังเป็นการธำรง อัตลักษณ์และความเป็นปึกแผ่นทางสังคม อันนำไปสู่การสร้างระบบสวัสดิการ

ชุมชน ที่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างยั่งยืน ทั้งยังเป็นต้นแบบของการพัฒนาโดยอาศัยทุนชุมชนและวัฒนธรรมเป็นฐานสำคัญ

2. การพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนบนฐานวัฒนธรรมปกากะญอ ในบ้านแม่แดดน้อย สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการสืบต่อและปรับประยุกต์ทุนทางวัฒนธรรม ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องจากยุคดั้งเดิม ที่เน้นการพึ่งพาระบบเครือญาติ และการช่วยเหลือเกื้อกูล บนฐานความเชื่อและค่านิยมทางวัฒนธรรมสู่ยุคเปลี่ยนผ่าน ซึ่งเริ่มเปิดรับกลไกและแนวคิดจากภายนอก ภายใต้อิทธิพลเศรษฐกิจ ตลาด และนโยบายรัฐ และเข้าสู่ยุคเฟื่องฟูที่ชุมชนสามารถผสานความรู้ดั้งเดิมกับเครื่องมือบริหารจัดการสมัยใหม่ จนเกิดระบบสวัสดิการชุมชนที่มีความเป็นระบบ ครอบคลุมหลายมิติ และมีความยั่งยืน

2.1 การก่อเกิดสวัสดิการชุมชนรากฐานของการจัดสวัสดิการชุมชนบ้านแม่แดดน้อย ตั้งอยู่บนทุนชุมชน ได้แก่ ทุนวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ประเพณีวัฒนธรรมปกากะญอ ทุนทรัพยากรธรรมชาติและทุนมนุษย์ ซึ่งเชื่อมโยงกันผ่านระบบเครือญาติและความสัมพันธ์ทางสังคมที่ลึกซึ้ง ในยุคดั้งเดิม การจัดสวัสดิการมีลักษณะเป็นสวัสดิการบนฐานวัฒนธรรม หรือสวัสดิการไม่เป็นทางการ (Informal Welfare System) ดำเนินไปโดยไม่มีโครงสร้างทางการ แต่มีประสิทธิภาพจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบบแลกเปลี่ยนแรงงาน แบ่งปันอาหาร และดูแลสุขภาพด้วยความรู้พื้นบ้านทั้งหมดตั้งอยู่บนทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมที่สั่งสมมายาวนาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2554) ที่ชี้ว่า ระบบสวัสดิการชนบทไทยส่วนใหญ่พึ่งพาครอบครัวและญาติพี่น้อง ไม่ใช่รัฐ

2.2 ยุคเปลี่ยนผ่านของระบบสวัสดิการ ในช่วงเปลี่ยนผ่าน ชุมชนเริ่มปรับตัวจากระบบเครือญาติและค่านิยม แบ่งปัน พึ่งพา เคารพธรรมชาติ ไปสู่การเปิดรับเครื่องมือสมัยใหม่ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน และการเกษตรผสมผสาน โดยยังรักษาลักษณะพึ่งตนเอง การศึกษาแบบทางการเริ่มเสริมฐานความรู้ควบคู่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้เพื่อพัฒนาชุมชนอย่างสมดุล อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่การผลิตเพื่อขาย ทำให้ชุมชนต้องพึ่งปัจจัยภายนอกมากขึ้น เกิดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ หนี้สิน และปัญหาสุขภาพจิต โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานและผู้สูงอายุ นอกจากนี้ การเปลี่ยนจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว ส่งผลให้บทบาทผู้นำทางวัฒนธรรมลดลง

2.3 ยุคเฟื่องฟูของระบบสวัสดิการยุคเฟื่องฟู เป็นช่วงที่ชุมชนสามารถประสานทุนทางวัฒนธรรมกับเครื่องมือการจัดการสมัยใหม่ จนเกิดระบบสวัสดิการผสมผสานที่ครอบคลุมด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม โครงสร้างกองทุนมีทั้งที่มาจากชุมชนเอง เช่น กองทุนคลินิกเด๋โปทุ กองทุนข้าวบุญ กองทุนออมทรัพย์ กองทุนสตรี กองทุนผู้ใช้น้ำ และจากภายนอก เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนแม่ของแผ่นดิน กองทุนแก้ไขปัญหาคาความยากจน การมีหลายศูนย์กลางการจัดการช่วยสร้างความยืดหยุ่นและเสถียรภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ประภาส ปิ่นตบแต่ง และคณะ (2546) ที่ระบุว่า การจัดสวัสดิการบนฐานทรัพยากรและวัฒนธรรมจะสร้างความมั่นคงทางอาหารและความผูกพันทางจิตใจ

2.4 การบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน ระบบการจัดการของชุมชนแม่แตดน้อยสะท้อนการผนวก กระบวนการบริหารจัดการ 5 ประการของ Henri Fayol ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม (เกรียงไกร เจริญผล, 2557) โดยมีปัจจัยเสริมสำคัญคือ การบริหารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อภิธรรม ช่างเกวียน (2540) และ บรรจง กนกาศัย (2540) ที่เน้นการมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ ไปจนถึงการติดตามประเมินผล การจัดการแบบมีส่วนร่วมไม่เพียงสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบร่วม แต่ยังช่วยเสริมพลังอำนาจชุมชนและสร้างความรู้สึกรับผิดชอบ

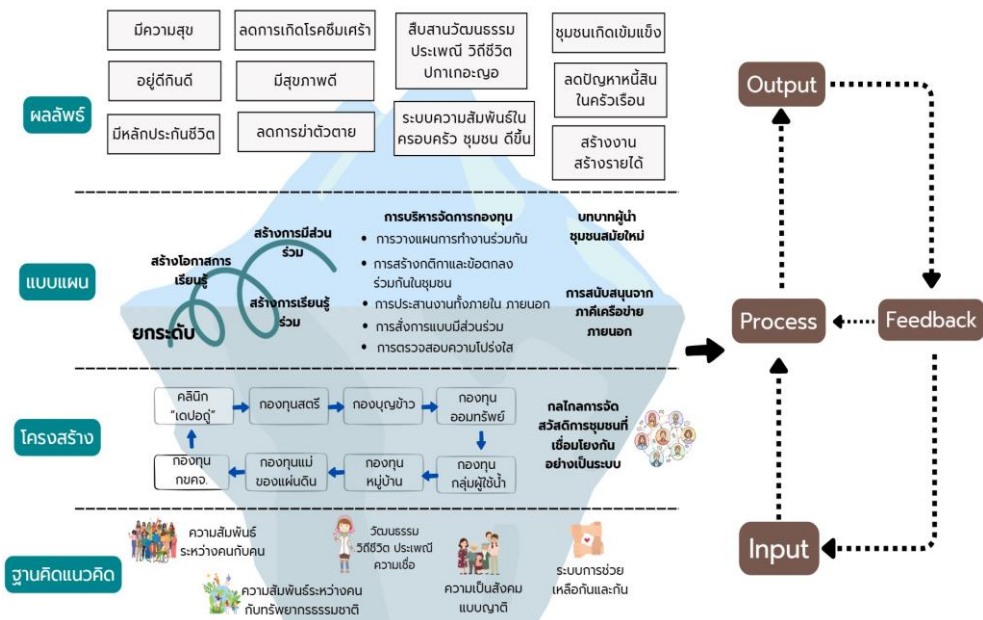
2.5 วัฒนธรรมปกาเกอญอที่เอื้อต่อการจัดสวัสดิการบนฐานวัฒนธรรมปกาเกอญอมีค่านิยมและวิถีชีวิตที่สนับสนุนระบบสวัสดิการ ได้แก่ ความสามัคคี ความเกรงใจ และการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของวัฒนธรรม ตามสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (2553) ที่ครอบคลุมวิถีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณี พิธีกรรม และภูมิปัญญาที่สั่งสมร่วมกันสร้างและสืบทอด การผสมผสานค่านิยมนี้เข้ากับการจัดสวัสดิการช่วยให้ระบบมีประสิทธิภาพ ยืดหยุ่น และคงอยู่ได้ในระยะยาว การพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชน ปกาเกอญอบ้านแม่แตดน้อยแสดงถึงพลวัตของการผสมผสานทุนวัฒนธรรมดั้งเดิมกับเครื่องมือสมัยใหม่อย่างเป็นระบบ สามารถสร้างโครงสร้างสวัสดิการที่ครอบคลุมและยั่งยืน มีความสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น และสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ระบบการจัดสวัสดิการชุมชนในบ้านแม่แตดน้อย สะท้อนกลไกการบริหารและการขับเคลื่อนที่ผสมผสานอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เข้ากับการสร้างความมั่นคงในชีวิตของสมาชิกอย่างเป็นระบบ โดยมีปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญคือ การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายภายนอก ฐานคิดของระบบนี้ตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่แน่นแฟ้น เคารพประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต และความผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการช่วยเหลือเกื้อกูลในลักษณะเครือญาติ ซึ่งสอดคล้องกับนิยาม ทุนชุมชน ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (2553) ที่ครอบคลุมทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม คน วัฒนธรรม ประเพณี โครงสร้างพื้นฐาน และทุนทางเศรษฐกิจ โครงสร้างสวัสดิการครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนตาย ผ่านกองทุนสำคัญ เช่น คลินิกเดปอู่เพื่อแก้ปัญหาการฆ่าตัวตาย กองทุนสตรีเพื่อสร้างอาชีพ กองบุญข้าวเพื่อช่วยเหลือผู้เดือดร้อน กองทุนออมทรัพย์เพื่อการศึกษาและยามฉุกเฉิน กองทุนผู้ใช้น้ำเพื่อบริหารจัดการน้ำ กองทุนหมู่บ้านเพื่อสนับสนุนทุนในการทำเกษตร กองทุนแม่ของแผ่นดินเพื่อป้องกันปัญหาอบายมุข และกองทุนกขคจ. เพื่อเพิ่มรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิต การบริหารอยู่ภายใต้หลักธรรมาภิบาล โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับงานของสมพันธ์ เตชะอธิก (2545) จากมุมมองทฤษฎีระบบ (System Theory) ของวิศิษฐ์ วัชวิทย (2550) ระบบนี้ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Input) คือทุนชุมชนในมิติทางวัฒนธรรม สังคม มนุษย์ และการสนับสนุนจากภายนอก กระบวนการ (Process) คือการบริหารจัดการโดยมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ ผลผลิต (Output) คือความยั่งยืน ความเข้มแข็ง และความครอบคลุมในสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงการลดความเหลื่อมล้ำ และ ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) คือการสะท้อนจากสมาชิกและภาคีเพื่อปรับปรุงระบบให้

สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง ปัจจัยเด่นที่ทำให้ระบบสวัสดิการของบ้านแม่แต่น้อยมีความแตกต่าง คือภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มุ่งมั่น เสียสละ เข้าใจปัญหาของชุมชน และสามารถวิเคราะห์ปัญหาโดยบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมและสังคม ที่เน้นความสามารถในการใช้อำนาจ ความเข้าใจความต้องการมนุษย์ การจูงใจ และการสร้างบรรยากาศเอื้อต่อการพัฒนา ส่งผลให้ระบบนี้ไม่เพียงเป็นเครื่องมือสร้างหลักประกันชีวิต แต่ยังเป็นกลไกคงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ความสามัคคี และความเท่าเทียมในชุมชนอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

จากข้อค้นพบข้างต้น การวิจัยนี้เสนอโมเดลระบบการจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานวัฒนธรรม ในพัฒนาชุมชนและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางหรือแบบอย่างให้กับชุมชนอื่นที่มีลักษณะทุนชุมชน ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทรัพยากร ที่ใกล้เคียงกัน ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนได้มากยิ่งขึ้น ดังนี้

ภาพ 1 โมเดลระบบการจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานวัฒนธรรม

ระบบการจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานวัฒนธรรม เป็นกลไกการจัดการบนฐานวัฒนธรรมปากะญอที่ผสานอัตลักษณ์ท้องถิ่น เข้ากับการสร้างความมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยมีรากฐานจากความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่แน่นแฟ้น การเคารพประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต และความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติ กลไกสำคัญในการขับเคลื่อนคือ การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ภาควิชาการภายนอก และกระบวนการ “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมปฏิบัติ” ซึ่งระบบนี้ไม่เพียงสร้างหลักประกันชีวิต สุขภาพ และความเป็นอยู่ที่ดี แต่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

สร้างเศรษฐกิจชุมชน ลดปัญหานี้สิน และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยอาศัยค่านิยมวัฒนธรรม เช่น ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อ และความเกรงใจ เป็นพลังขับเคลื่อนหลัก นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งที่พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า ระบบการจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานวัฒนธรรมปกากะญอ ชุมชนบ้านแม่แดดน้อย มีปัจจัยสำคัญที่ในการสร้างระบบการจัดสวัสดิการของชุมชนสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ที่มีความเข้มแข็ง เป็นผู้นำที่มีความเข้าใจบริบทวัฒนธรรมและความต้องการของคนในชุมชน มีความน่าเชื่อถือ และสามารถสร้างความไว้วางใจจากคนในชุมชน ตลอดจนมีการเป็นผู้นำที่มีบารมีในการเชื่อมโยงการทำงาน ของชุมชนจากภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกเข้ามาพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำเสนอข้อเสนอแนะดังนี้

1. ระดับนโยบาย

1.1 หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานวัฒนธรรม โดยเน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการออกแบบและตัดสินใจ เพื่อให้ระบบสวัสดิการมีความเหมาะสมกับบริบทเฉพาะถิ่น

1.2 ภาครัฐควรบูรณาการนโยบายด้านการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เพื่อสนับสนุนกลไกสวัสดิการที่ชุมชนริเริ่ม โดยเฉพาะกองทุนและกิจกรรมที่เกิดจากทุนทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.3 ควรจัดอบรมและเพิ่มขีดความสามารถด้านการบริหารจัดการกองทุน เช่น การจัดทำบัญชี การวางแผนทางการเงิน และการติดตามประเมินผล เพื่อสร้างความโปร่งใสและยกระดับมาตรฐานของการจัดสวัสดิการ

2. ระดับชุมชน

2.1 ชุมชนควรพัฒนาพื้นที่กลางการเรียนรู้ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ทอผ้า ศูนย์ป่าชุมชน หรือศูนย์วัฒนธรรม เพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และสร้างการมีส่วนร่วมทุกช่วงวัย

2.2 ควรส่งเสริมการสร้างผู้นำรุ่นใหม่และแกนนำชุมชน เพื่อสืบทอดการจัดการสวัสดิการและสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างต่อเนื่อง

2.3 การจัดสวัสดิการควรยึดหลักการช่วยเหลือเกื้อกูล การพึ่งพาตนเอง และการตัดสินใจร่วมกัน ผ่านเวทีประชาคม เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของร่วมและลดความเหลื่อมล้ำในชุมชน

3. ระดับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบระบบการจัดสวัสดิการชุมชนในพื้นที่ชาติพันธุ์หรือชุมชนต่าง ๆ เพื่อศึกษาความแตกต่างและองค์ประกอบร่วมที่สามารถประยุกต์ใช้ได้

3.2 ควรศึกษาเชิงลึกถึงผลกระทบระยะยาวของระบบสวัสดิการต่อคุณภาพชีวิตในมิติเศรษฐกิจ สุขภาพ จิตสังคม และการลดความเหลื่อมล้ำ เพื่อสร้างฐานข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับกำหนดนโยบาย

3.3 ควรพัฒนากรอบแนวคิดหรือโมเดลการจัดสวัสดิการที่สามารถประยุกต์ใช้ได้กับชุมชนอื่น โดยคำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมและบริบททางสังคมของแต่ละพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาชุมชน. (2553). *คู่มือการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต*. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- กองทุนเสมอภาคเพื่อการศึกษา. (2564). *ยุติความเหลื่อมล้ำในอำเภอกัลยาณิวัฒนาผ่านโครงการพัฒนาอาชีพทอผ้าท้องถิ่นที่ทำให้กลุ่มสตรีฯ เหนียวแน่นกันมากขึ้น*. โครงการการพัฒนาอาชีพของกลุ่มสตรีปกาเกอะญอผู้ด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2568, จาก <https://www.eef.or.th/communities/ontheway-32/>
- เกรียงไกร เจริญผล. (2557). *แนวคิดและทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ เอกสารประกอบการสอนวิชา รป 511 แนวคิด และทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์*. เชียงใหม่: หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ชัยยุทธ ถาวรานุรักษ์. (2555). *โครงการวิจัยการปรับตัวของชุมชนชาติพันธุ์ภายใต้ต้นนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยว กรณีศึกษาอำเภอกัลยาณิวัฒนาจังหวัดเชียงใหม่*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2554). *วิสาหกิจชุมชน: กลไกเศรษฐกิจฐานราก*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บรรจง กนะกาศัย. (2540). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชายเลน: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดจันทบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ประภาส ปันตบแต่ง, สุภา ไยเมือง และบุญชร แก้วส่อง. (2546). *การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส : กลุ่มเกษตรกร*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิศิษฐ์ วังวิญญู. (2550). *บทบาทผู้นำชุมชนท้องถิ่นกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2553). *คู่มือการดำเนินงานโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

- สมคิด แก้วทิพย์, ปราธนา ยศสุข และสถาพร แสงสุโพธิ์. (2563). กระบวนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรกรรมยั่งยืนและการอุปโภคในพื้นที่ชุมชนป่าต้นน้ำบนพื้นที่สูง อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ. เชียงใหม่: สำนักวิจัยงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร.
- สมพันธ์ เตชะอธิก. (2545). การวิจัยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ในเอกสารประกอบการเสวนา “การวิจัยเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น: ภาคเหนือ”. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2553). พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2553. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- อำภรณ์ ช่างเกวียน. (2540). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชายเลนชุมชน ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.